

Chaplyha V.V. The external evaluation method of the banks risk-based performance

Carried out an methods overview for assessing the efficiency of banks to risk using indicators RAPM and pointed to the difficulties of determining external to the bank faces. The possibility of applying the method of analysis of volatility in ROE for the external evaluation of the effectiveness of banks risk-adjusted based on published statistics.

Keywords: method, evaluation, performance, risk, banks.

УДК 334.042:336.221

*Доц. О.М. Шевчук, канд. екон. наук –
Львівська державна фінансова академія*

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЗМІН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ПОЛЯ

Узагальнено практику функціонування спрощеної системи оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності – фізичних осіб в Україні та внесено пропозиції щодо вирішення окремих проблем у цій сфері. Запропоновано практичні рекомендації щодо вдосконалення спрощеної системи оподаткування з метою забезпечення сприятливих організаційних умов їх функціонування.

Ключові слова: податок, спрощена система, спеціальні режими, малий бізнес.

Актуальність проблеми. У сучасних умовах розвитку економіки України запорукою успішного розвитку держави є наявність та оптимальне поєднання підприємств різних форм власності та організаційних форм. Разом з тим, на сучасному етапі розвитку національної економіки актуальними залишаються питання створення сприятливих організаційно-правових умов функціонування саме малого бізнесу, як провідного сектору не тільки національної економіки, а й провідних економічно розвинених економічних систем, що оптимально вирішує питання організації ефективного національного виробництва, стимулює економічну конкуренцію, сприяє структурній перебудові економіки та створює сприятливі умови для формування нової соціальної верстви – підприємців-власників, які забезпечують стабільність суспільства.

За час існування спрощеної системи оподаткування в Україні відбулися істотні зміни як у законодавстві, так і в економіці. Ухвалення низки законів України, норми яких вносять істотні зміни в порядок сплати суб'єктами господарювання, що застосовують спрощену систему оподаткування страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, призвели до законодавчої колізії в частині порядку їх нарахування та сплати, оскільки сплата страхових внесків у складі єдиного податку не дає змоги здійснити їх персоніфікацію (через різні бази для нарахування внесків) та, відповідно, зарахувати страховий стаж найманим працівникам. Тому узагальнення практики функціонування спрощеної системи оподаткування та формування практичних пропозицій щодо її удосконалення набуває особливої актуальності, оскільки рівень розвитку цього сектору не відповідає економічним інтересам держави.

При цьому зазначимо, що розвиток малого підприємства сприяє створенню умов для позитивних структурних змін в економіці України. Створюю-

ючи сприятливі умови для розвитку малого та середнього бізнесу, держава стимулює діяльність вітчизняних виробників. Крім того, розвиток малого бізнесу формує умови для забезпечення зайнятості населення України, сприяє створенню нових робочих місць та вирішенню питання безробіття. З метою реалізації державної політики щодо підтримки малого підприємництва першим правовим кроком стало прийняття у 1998 р. Указу Президента України №727/98 "Про спрощену систему оподаткування, обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва", іменовану в народі "єдиним податком", зараз умови функціонування малого бізнесу реалізуються в рамках прийнятого податкового кодексу.

Запровадивши систему спрощеного оподаткування, Україна цим самим зробила крок до вдосконалення існуючої податкової системи. Головною метою запровадження спрощеного режиму оподаткування було досягнення більше соціальних, ніж економічних цілей. Така спрощена система для суб'єктів малого підприємництва мала забезпечити реалізацію принципу соціальної справедливості оподаткування, коли рівень податкового навантаження відповідає рівню можливостей сплачувати податки. Саме завдяки зниженню податкового навантаження і спрощенню механізму адміністрування сплати податків було створено сприятливі умови для самозайнятості працездатного населення і послаблено соціальне напруження в країні без витрат бюджетних коштів, а також створено близько 500 тис. нових робочих місць.

Здійснюючи підприємницьку діяльність, підприємства малого бізнесу повинні сплачувати податки та соціальні платежі, вести бухгалтерський облік та подавати бухгалтерську звітність щодо фінансових результатів своєї діяльності на рівні інших суб'єктів господарювання, що для них занадто обтяжливо. Тому особливо важливим є проведення державної політики, яка спрямована на створення сприятливих умов для діяльності суб'єктів малого підприємства.

Протягом десяти років граничний обсяг виторгу від реалізації продукції та величини ставок єдиного податку не змінювалися, незважаючи на те, що в економіці країни постійно відбувається зростання таких показників, як індекс інфляції, мінімальна заробітна плата, споживчі ціни тощо. Так, середній рівень індексу інфляції з 01.01.1998 р. по 01.01.2009 р., становить 113,8 %, при чому у 2008 р. – 122,3 %. У 1998 р. мінімальна заробітна плата становила 45 грн, а на 01.01.2008 р. – 515 грн. Тобто мінімальна заробітна плата з 1998 р. збільшилась у 11,4 рази. Законодавством України передбачено і подальше зростання мінімальної заробітної плати (тільки протягом 2008-2009 рр. вона збільшилась від 515 грн до 669 грн).

Тому встановлений у 1998 році Указом Президента України граничний обсяг виторгу від реалізації та величини ставок єдиного податку на сьогодні є економічно невиправданими та неадекватними сучасним умовам ринкових відносин. Разом з тим, складність та обтяжливість загальної системи оподаткування, що спонукає окремих суб'єктів господарювання знаходити можливі шляхи оптимізації сум податкових зобов'язань, загальне фінансове навантаження на суб'єктів підприємницької діяльності (податки, соціальні та пенсійні внески, збори тощо) не стимулюють розвиток їх діяльності та

призводять до тінізації економічних процесів, зниження конкурентоспроможності як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках.

Станом на 1 січня 2009 р. в країні зареєстровано 1 236 268 суб'єктів, які застосовують спеціальні режими оподаткування. З них єдиний податок сплачували більше ніж 832 тис. суб'єктів (зокрема 135,47 тис. юридичних осіб і 696,8 тис. фізичних осіб). Фіксований податок сплачували понад 404 тис. осіб. Динаміка загальної кількості суб'єктів малого підприємництва (далі – СМП), які застосовують спеціальні режими оподаткування, починаючи з 1999 р., характеризується стійкою тенденцією до збільшення. Поряд із тим відбувається зменшення темпів приросту кількості СМП за роками. Так, найбільші темпи приросту загальної кількості СМП спостерігали у 2000 та 2001 рр. (відповідно 39,5 % та 34,7 %). У 2007 та 2006 рр. кількість суб'єктів практично перебувала на постійному рівні (відповідно 16,3 % та 16,9 %). Така тенденція свідчить про те, що в ці роки в секторі малого підприємництва з'являлись ознаки стабілізації його розвитку.

Також варто зазначити, що останнім часом у науковій літературі триває дискусія щодо доцільності існування напрямів реформування спрощеної системи оподаткування. У цьому контексті спричиняє занепокоєння позиція деяких органів виконавчої влади та громадських організацій щодо ліквідації спрощеної системи оподаткування або перехід до самозайнятих осіб (без найманих працівників).

Не потрібно ігнорувати те, що наслідком ліквідації спрощеної системи оподаткування стане скорочення значної кількості робочих місць на вже створених підприємствах та уповільнення розвитку підприємництва загалом, що загрожує формуванню легального про шарку малого підприємництва. Також недоцільним є несистемне та достатнім чином науково не обґрунтоване внесення змін до окремих складових нормативно-правової бази, яка покликана регулювати оподаткування за спрощеною системою.

Так, із поширенням кризових явищ в економіці України і, значною мірою внаслідок цього, погіршення ситуації із виконанням плану надходжень до Пенсійного фонду постановою КМУ від 14.04.2009 р., № 366 "Про сплату внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності, які обрали особливий спосіб оподаткування" було внесено зміни щодо порядку та обсягів сплати внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Ця постанова передбачала, що сума страхового внеску з урахуванням частини фіксованого або єдиного податку, що перерахована до Пенсійного фонду України, повинна становити не менш як один мінімальний розмір страхового внеску за кожну особу та не більш як один розмір страхового внеску, обчисленого в межах максимальної величини фактичних витрат на оплату праці найманих працівників оподаткованого доходу (прибутку), загального оподаткованого доходу, з якої сплачуються страхові внески. Також було передбачено, що замість фіксованої ставки (відсоток загальної суми податку, який перераховується до Пенсійного фонду) сума страхового внеску визначає самостійно фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності.

За спрощеної системи оподаткування до набуття чинності Постанови КМУ № 366, з єдиного податку до Пенсійного фонду спрямовувалося 42 %, а від фіксованого – 10 %. За максимальної ставки єдиного податку сумою 200 грн Пенсійний фонд щомісяця отримує від підприємця максимум 84 грн, а від платника фіксованого податку з доходів громадян йому надходить 10 грн (10 % від максимальної ставки податку сумою 100 грн). Водночас з 1 січня 2011 р. набув чинності Закон України "Про збір і облік внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування". Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування – це консолідований за всіма видами загальнообов'язкового державного соціального страхування страховий внесок, а саме: внески до Пенсійного фонду, Фонд соціального страхування на випадок безробіття, Фонд соціального страхування по тимчасовій втраті працездатності та Фонд соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання об'єднуються в один – єдиний соціальний внесок.

Таким чином, підприємцю-платнику єдиного податку доведеться щомісяця сплачувати Єдиний внесок за себе та за найманих працівників, аналогічно умовам внесків до Пенсійного фонду – не менше розміру збирання з мінімальної зарплати, але не більше максимального оподаткованого внесками розміру (15 мінімальних зарплат). Внаслідок нескладних розрахунків масо можливість визначити загальну величину відрахувань, які необхідно здійснити, наприклад, суб'єкту господарської діяльності – фізичній особі, яка знаходиться на загальній системі оподаткування обліку та звітності, відповідно розмір цих відрахувань може перевищувати понад 50 %. Тобто, як результат своєї діяльності, зазначений суб'єкт господарювання має можливість розпоряджатись тільки приблизно 50 % від суми надходжень. Такі умови функціонування не сприяють подальшому розвитку суб'єкта господарювання.

Отже, фактично податкове навантаження на фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, які обрали спрощену систему оподаткування, – істотно зростає. Разом з тим, залишається невирішеною проблема наповнення Пенсійного фонду та не врегульовано питання пенсійного забезпечення фізичних осіб-підприємців.

Високе фінансове навантаження на підприємців (податки, соціальні й пенсійні внески, збори тощо) призводить до низьких темпів зростання їхньої діяльності, тінізації економічних процесів, зниження конкурентоспроможності як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках. При цьому, насамперед, потрібно змінювати організаційно-правові умови не в бік "мінімізаторів", а на вирішення проблеми громіздкої та фіскально орієнтованої системи оподаткування. Разом з тим зазначимо що за останніх правових змін умов ведення діяльності суб'єктів малого бізнесу, які зазначені в податковому кодексі, умови, які складаються для ведення господарської діяльності, можуть призвести до практичного згорання діяльності особливо малого підприємництва.

Тому підписано Президентом 18 листопада 2011 р. Закон "Про внесення змін до Податкового кодексу України і деякі інші законодавчі акти України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку і звітності". Закон набуде чинності з 1 січня 2012 р. та скасує обмеження віднесення на витрати платни-

ка податків на прибуток витрат на придбання товарів (робіт, послуг) у фізичних осіб – платників єдиного податку. Крім того, ставки єдиного податку для фізичних осіб "прив'язуються" до розміру мінімальної заробітної плати та кількості найманих працівників: для доходів до 150 мінімальних зарплат без використання найманих осіб ставка становить 1-10 % мінімальної зарплати, для доходів до 1000 мінімальних зарплат, не використовуючи працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають у трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб – 2-20 %. Водночас для фізичних осіб з обсягом доходу до 3 млн грн, які використовують працю до 20 найманих осіб, та для юридичних осіб з обсягом доходу до 5 млн. грн. і середньообліковою кількістю працівників не більше ніж 50 осіб встановлено відсоткову ставку податку – 3 % доходу за умови сплати ПДВ, або 5 % доходу – без сплати ПДВ. Окрім цього, закон скасовує 50 %-ву надбавку, яку додавали до фіксованих ставок податку за кожного найнятого робітника фізичної особи.

Це, безумовно, позитивні зміни, проте не справедливим є оподаткування перших двох груп платників єдиного податку з прив'язкою до величини мінімальної заробітної плати, оскільки виникає така ситуація, за якої, незалежно від того, чи дохід платника становить 200 тис. грн, чи 800 тис. – сплачується однакова сума податку, тому доцільнішим було б запровадження відсоткової ставки. Також не логічно видається і прив'язка оподаткування до кількості найманих осіб, оскільки результат діяльності виражається саме в грошовому еквіваленті й саме він є об'єктом оподаткування, тим паче кількість працівників значною мірою може залежати від специфіки і галузі виробництва чи надання послуг, що ставить в нерівні умови суб'єктів підприємницької діяльності.

Ще одним, не менш важливим, моментом є вивчення доцільності оподаткування платників єдиного податку першої та другої категорій за мінімальної та близької до неї ставки, яка під час набуття змін у цей момент становила б 9,85-19,7 грн. Не так давно до складу місцевих податків та зборів входили і такі, як: іподромні збори, збір з власників собак тощо, витрати на адміністрування яких часто перевищували надходження від них. Тому навіть при достатніх надходжень варто задуматись: чи доцільними вони є стосовно затрат часу і праці на їх організацію і стягнення як податкових службовців, так і платників податку.

Отже, в будь якому випадку в умовах спаду економіки після економічної кризи необхідно дати поштовх розвитку економіки, основною складовою якої є малий та середній бізнес. Тому сфера державного регулювання саме податкової системи, з метою оптимального її впливу на фінансово-економічні результати підприємств, є особливо актуальною і потребує постійного вдосконалення.

На державному рівні також повинні вирішуватись питання ефективності використання доходів, жорсткої зарегульованості економіки, яка "штотхає" підприємництво в "тінь". Зокрема положення в Податковому кодексі щодо неможливості віднесення суб'єктами господарської діяльності, які сплачують податки в умовах загальної системи оподаткування на валові витрати, які вони понесли як наслідок оплати послуг, які надали суб'єкти господарювання

на спрощеній системі, при чому не залежно від їх економічного змісту, є такими, які не сприяють розвитку підприємництва. Отже, на державному рівні питання забезпечення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва, як важливого елемента ринкового середовища поки-що не знаходять втілення у чинному нормативно-правовому колі. Необхідним є також досягнення збалансованості інтересів бюджету та конкретного суб'єкта підприємницької діяльності, тому актуальним є забезпечення гнучкості податкової системи, пристосування її до зовнішньої і внутрішньої економічної кон'юнктури.

При цьому зауважимо, що суб'єкти підприємництва прагнуть і будуть прагнути працювати на вигідних умовах і якщо в нормативно-правовому законодавстві це не буде враховано, то підприємництво й державна скарбниця втратять значні прибутки.

Література

1. Хом'яков В. Манія переслідування / В. Хом'яков // *Контракти*. – 2010. – № 46. – С. 18.
2. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Joseph Picard Small business aid bill stalls in Senate // *International business Times*. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.ibtimes.com/articles/39520/20100729/senatesmall-business-banks.htm>.
4. Doing Business. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.doingbusiness.org>
5. Бугасенко Н. Особливості державної підтримки національного виробництва в умовах економічної кризи / Н. Бугасенко. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.niss.gov.ua>.

Шевчук О.М. Особенности налогообложения субъектов предпринимательской деятельности в контексте изменений нормативно-правового поля

Обобщена практика функционирования упрощенной системы налогообложения субъектов предпринимательской деятельности – физических лиц в Украине и внесены предложения по решению отдельных проблем в этой сфере. Предложены практические рекомендации по совершенствованию упрощенной системы налогообложения с целью обеспечения благоприятных организационных условий их функционирования.

Ключевые слова: налог, упрощенная система, специальные режимы, малый бизнес.

Shevchuk O.M. Peculiarities of taxation of business entities in the context of changes in the legal field

The article generalizes the practice of the simplified system of taxation of business entities – individuals in Ukraine. Proposals to solve these problems in this area. Practical recommendations for the improvement of simplified tax system.

Keywords: tax, simplified, special profiles, small business.

УДК 332.8:339.1

*Наук. співроб. О.І. Шевчук, канд. екон. наук –
Інститут регіональних досліджень НАН України м. Львів*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЖИТЛА

Досліджено сучасний стан житлового будівництва та забезпеченість населення житлом в Україні. Акцентовано увагу на здійсненні регіональної політики формування ринку житла з метою повноцінного забезпечення населення житлом і створення